

Undantag från krav på upphandling av balanskapacitet uppåt och nedåt separat

Beslut

- 1 Energimarknadsinspektionen (Ei) godkänner att Affärsverket svenska kraftnät (Svenska kraftnät) får upphandla stödtjänsten FCR-N uppåt och nedåt gemensamt fram till och med den 31 december 2025.
- 2 Svenska kraftnät ska senast den 30 juni årligen så länge undantaget gäller ge in en skriftlig handlingsplan till Ei som beskriver de av Svenska kraftnät vidtagna, och kommande åtgärder, för att upphandling av balanskapaciteten uppåt och nedåt enligt punkten 1 ska kunna ske var för sig.

Beskrivning av ärendet

Svenska kraftnät lämnade den 27 juni 2023 in en ansökan om undantag, i enlighet med artikel 6.9 i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2019/943 om den inre marknaden för el (förordning (EU) 2019/943), från att upphandla balanskapacitet uppåt och nedåt separat. Med uppåt och nedåt avses kapacitet för uppreglering respektive nedreglering.

Svenska kraftnät har idag ett undantag i enlighet med Ei:s beslut den 22 oktober 2020 (ärendenummer 2019-10372) som tillåter att de upphandlar stödtjänsten FCR-N symmetriskt, vilket innebär att upp- respektive nedregleringskapacitet upphandlas gemensamt. Detta undantag gäller till den 31 december 2023.

Ansökan

Svenska kraftnät ansöker nu om undantag från kravet på att balanskapacitet uppåt och balanskapacitet nedåt ska upphandlas var för sig. Ansökan avser

balanskapacitetsprodukten FCR-N¹ och Svenska kraftnät ansöker om att undantaget ska gälla under perioden 1 januari 2024 till och med 31 december 2030.

Svenska kraftnät anger två skäl till en ny ansökan om undantag, varav båda kommer av att FCR-N idag är en symmetrisk produkt med gemensam nordisk utformning som med nuvarande tekniska specifikationer för FCR-N inte kan upphandlas nedåt och uppåt separat. För det första behöver de tekniska specifikationerna avseende FCR-N göras om på nordisk nivå av de systemansvariga för överföringssystem i Sverige, Norge, Finland och Danmark. De nuvarande specifikationerna kommer att implementeras av de systemansvariga för överföringssystem under en period om fem år och de tekniska kraven behöver sedan utvärderas innan ytterligare förändringar i de tekniska kraven kan göras.

Det andra skälet är att det inte finns någon samsyn mellan de nordiska systemansvariga för överföringssystem eller tillsynsmyndigheterna om huruvida stödtjänsten FCR ska betraktas som balanskapacitet eller inte. Om FCR inte anses vara balanskapacitet ska stödtjänsten FCR inte heller omfattas av kravet i artikel 6.9 i förordning (EU) 2019/943, som gäller just balanskapacitet. Svenska kraftnät uppger att för att kravet i artikel 6.9 i förordning (EU) 2019/943 ska kunna genomföras behöver det finnas en nordisk legal förståelse för vad som ska ingå i begreppet balanskapacitet.

Svenska kraftnät skriver vidare att det av artikel 153 i kommissionens förordning (EU) 2017/1485 om fastställande av riktlinjer för driften av elöverföringssystem (förordning (EU) 2017/1485) framgår att Svenska kraftnät har en skyldighet att tillhandahålla en viss andel av den totala mängden FCR-N i synkronområdet. Denna andel uppgår till cirka 40 procent av det totala nordiska behovet. De egenskaper som leveransen av FCR-N ska uppfylla har beslutats gemensamt av de nordiska tillsynsmyndigheterna på ansökan av de systemansvariga för överföringssystem². En av de fastställda egenskaperna hos FCR-N idag är att produkten ska levereras symmetriskt. Om ett undantag inte beviljas förhindras Svenska kraftnät att fullgöra sina förpliktelser att säkerställa en tillräcklig volym av FCR-N genom upphandling av reserven. Om Svenska kraftnät inte kan upprätthålla en tillräcklig volym av aktiva reserver, inklusive FCR-N, omöjliggör det för hela synkronområdet att befinna sig i normaldrifttillstånd med anledning av

---

¹ FCR-N (Frequency Containment Reserves) är en frekvenshållningsreserv. FCR-N används i normaldrifttillstånd för att lindra kontinuerliga stokastiska obalanser inom ett synkronområde i syfte att bibehålla frekvensen.

² Beslut taget 2023-03-29, Ärendenummer 2022-102494

artikel 18.1.c) och 18.2.b) i förordning (EU) 2017/1485. I stället hamnar synkrområdet permanent i åtminstone skärpt drifttillstånd. Denna klassificering av drifttillståndet speglar en reell påverkan på driftsäkerheten i synkrområdet, med risk för bristande dämpning av frekvensoscillationer och ökad risk för att frekvenskvalitetskriterierna i artikel 127 i förordning (EU) 2017/1485 inte kan uppfyllas. Detta inkluderar en förhöjd risk för nöddrift och nätsammanbrott på grund av otillräckliga reserver i frekvenshållningsprocessen.

Svenska kraftnäts utvärdering avseende ekonomisk lönsamhet

Svenska kraftnät har utvärderat om det är ekonomiskt lönsamt att upphandla FCR-N uppåt och nedåt var för sig. Utvärderingen har skett för två olika tidsperioder, ett långsiktigt och ett kortsiktigt perspektiv.

De bedömer att det på lång sikt kan vara mer effektivt att upphandla FCR-N uppåt och nedåt var för sig eftersom det stimulerar ökad konkurrens och teknikdiversifiering, vilket troligtvis ökar den ekonomiska lönsamheten. De uppger vidare att FCR-N är en relativt begränsad stödtjänstmarknad med en total efterfrågan om cirka 230 MW per timme, något som begränsar den absoluta hypotetiska potentialen.

Ur ett kortsiktigt perspektiv krävs investeringar och installationer av aktörerna i befintliga vattenkraftstationer för att leverera FCR-N på ett annat sätt än vad som sker idag. På kort sikt är det därför olönsamt att upphandla FCR-N uppåt och nedåt var för sig eftersom det kräver installation av ny teknik i som medför att vattenkraftsstationer troligtvis ställs av vilket bedöms vara mycket kostsamt om det inte sker i samband med planerade underhållningsåtgärder, något som bedöms kräva stor framförhållning. För att minimera dessa ökade kostnader så förordar Svenska kraftnät framförhållning och förutsägbarhet, vilket kräver rätt krav och specifikationer som ett resultat av en analys

Summerat bedömer Svenska kraftnät att en uppdelning av FCR-N i två produkter, där FCR-N balanskapacitet uppåt och nedåt upphandlas var för sig, på kort sikt förväntas leda till en minskad ekonomisk lönsamhet då antalet resurser och leverantörer som kan delta på marknaderna för FCR-N förväntas vara begränsat.

Samråd utfört av Ei

Ei har under perioden 5 oktober 2023 till 6 november 2023 hållit ett offentligt samråd om Svenska kraftnäts ansökan om undantag. Under samrådet fanns det möjlighet att lämna skriftliga synpunkter på Svenska kraftnäts ansökan. Under samrådet fick Ei in två svar. Ei har beaktat svaren på samrådet i sin bedömning

Bestämmelser som ligger till grund för beslutet

Förordning (EU) 2019/943

Upphandlingen av balanskapacitet ska utföras av systemansvariga för överföringssystem och får underlättas på regional nivå. Reservation av gränsöverskridande kapacitet i detta syfte får begränsas. Upphandlingen av balanskapacitet ska vara marknadsbaserad och organiseras på ett sådant sätt att den är icke-diskriminerande mellan marknadsaktörer som deltar i förkvalificeringsprocessen i enlighet med artikel 40.4 i direktiv (EU) 2019/944 oavsett om marknadsaktörerna deltar individuellt eller genom aggregering.

Upphandlingen av balanskapacitet ska baseras på en primärmarknad, såvida inte och i den mån tillsynsmyndigheten har föreskrivit ett undantag för att medge användning av andra former av marknadsbaserad upphandling på grund av bristande konkurrens på marknaden för balanstjänster. Undantag från skyldigheten att grunda upphandlingen av balanskapacitet på användningen av primärmarknader ska ses över vart tredje år. (artikel 6.8)

Upphandlingen av balanskapacitet uppåt och balanskapacitet nedåt ska utföras var för sig, såvida inte tillsynsmyndigheten godkänner ett undantag från denna princip på grundval av att detta skulle leda till ökad ekonomisk lönsamhet, vilket visats av en utvärdering som utförts av den systemansvarige för överföringen. Avtal om balanskapacitet ska inte ingås mer än en dag före tillhandahållandet av balanskapacitet och avtalsperioden ska vara högst en dag, såvida inte och i den mån tillsynsmyndigheten har godkänt tidigare ingående av avtal eller längre avtalsperioder för att säkerställa försörjningstryggheten eller förbättra den ekonomiska effektiviteten.

Om ett undantag beviljas ska, för minst 40 % av standardbalansprodukterna och minst 30 % av alla produkter som används för balanskapacitet, avtal om balanskapacitet ingås för mer än en dag före tillhandahållandet av balanskapaciteten och avtalsperioden ska inte vara längre än en dag. Avtalet avseende den återstående delen av balanskapaciteten ska upprättas högst en månad före tillhandahållandet av balanskapacitet och ska ha en löptid på högst en månad. (artikel 6.9)

Ei:s motivering till beslutet

Samråd utfört av Ei

Ei har under perioden 5 oktober 2023 till 6 november 2023 hållit ett offentligt samråd om Svenska kraftnäts ansökan om undantag. Under samrådet fanns det möjlighet att lämna skriftliga synpunkter på Svenska kraftnäts ansökan. Under samrådet fick Ei in två svar. Ei har beaktat svaren på samrådet i sin bedömning.

Prövning i sak

Ei medgav genom beslut av den 22 oktober 2020 med ärendenummer 2019-103272 Svenska kraftnät undantag från kravet att upphandling av balanskapacitet uppåt och nedåt ska ske separat. Undantaget gäller till och med den 31 december 2023. Svenska kraftnät har nu ansökt om ett fortsatt undantag från huvudregeln i artikel 6.9 i elmarknadsförordningen om att upphandling av balanskapacitet uppåt och nedåt ska ske separat. Ansökan avser frekvenshållningsreserven FCR-N och Svenska kraftnät har begärt förlängt undantag fram till och med den 31 december 2030. Av artikel 6.9 i förordning (EU) 2019/943 följer att ett undantag från kravet på att *upphandling av balanskapacitet uppåt och nedåt ska ske separat* endast kan medges om ett sådant undantag leder till ökad ekonomisk lönsamhet, vilket visats av en utvärdering som utförts av den systemansvarige för överföringen.

Som skäl för fortsatt undantag har Svenska kraftnät bland annat anfört att det på kort sikt är kostsamt för aktörer att ställa om från dagens symmetriska upphandling. På lång sikt menar Svenska kraftnät att det dock kan vara mer effektivt att upphandla FCR-N uppåt och nedåt var för sig eftersom det stimulerar ökad konkurrens och teknikdiversifiering, vilket troligtvis ökar den ekonomiska lönsamheten.

Ei gör följande bedömning.

Då Ei år 2020 medgav Svenska kraftnät undantag från huvudregeln om upphandling av balanstjänster i artikel 6.9 i elmarknadsförordningen var det för att skapa utrymme för den omställningsperiod som Svenska kraftnät behövde för att, tillsammans med de övriga nordiska systemoperatörerna, hinna göra om FCR-N så att den kunde upphandlas uppåt och nedåt separat i enlighet med huvudregeln i artikel 6.9 i elmarknadsförordningen. Det då pågående arbetet skulle utmynna i nya tekniska specifikationer för FCR-N.

Ei konstaterar att det fortsatt saknas en samsyn i Norden om den aktuella frågan, då den ändring av de tekniska specifikationerna för FCR, som gjordes under våren

2023, resulterat i att det fortsatt inte är möjligt att upphandla FCR-N uppåt och nedåt separat. Ei kommer inom de två år som undantaget beviljas vidta åtgärder för att undanröja de hinder som finns för att upphandling av FCR-N ska kunna genomföras uppåt och nedåt separat.

Marknadsintegrationen inom EU kan av olika skäl inte ske omgående. Förutsättningarna för elhandel och överföringsnätets fysiska struktur kännetecknas av betydande skillnader mellan medlemsstater och regioner. En anpassning till det EU-gemensamma regelverket måste därför, i många fall, ske stegvis. Regionala skillnader bör dock inte cementeras utan målsättningen bör vara att en anpassning till de EU-gemensamma reglerna sker skyndsamt. Därför är det, enligt Ei:s mening, olyckligt att anpassningen mot elmarknadsförordningens krav, på att upphandling av balanstjänster uppåt och nedåt ska ske separat, dröjer. Enligt Ei:s mening är det därför inte lämpligt att bevilja ett undantag ända till 2030.

Då FCR-N är central för Svenska kraftnäts förmåga att balansera elnätet och det får anses visat att det på kort sikt fortfarande är kostsamt för aktörer att ställa om från dagens symmetriska upphandling bör Svenska kraftnät medges ett fortsatt kortare undantag från huvudregeln i artikel 6.9 i elmarknadsförordningen. Ett sådant undantag kan medges till utgången av år 2025. Det är dock angeläget att Svenska kraftnät under tiden för undantag snabbar på processen med att möjliggöra så att FCR-N kan upphandlas uppåt och nedåt i enlighet med det EU-gemensamma regelverket kring upphandling av balanstjänster. Det är särskilt angeläget då nuvarande utformning av FCR-N kan innebära att marknaden går miste om kapacitet från nya resurser på elmarknaden på grund av kravet på symmetri i FCR-N. Svenska kraftnät bör även fortsättningsvis redovisa en handlingsplan till Ei där vidtagna och kommande åtgärder för att kunna upphandla FCR-N uppåt och nedåt, nu och från och med senast den 1 januari 2026, dokumenteras. Handlingsplanen ska redovisas årligen till Ei senast den 30 juni så länge undantaget gäller. Med denna förutsättning anser Ei att Svenska kraftnäts ansökan om undantag för perioden 1 januari 2024 till och med 31 december 2025 kan beviljas.

Hur man överklagar

Information om hur man överklagar finns i bilaga 2.

Detta beslut har fattats av generaldirektören Ulrika Hesslow. Vid den slutliga handläggningen deltog även ställföreträdande generaldirektören och chefsekonomen Therése Hindman Persson, chefsjuristen Göran Morén,

avdelningschefen Caroline Törnqvist, enhetschefen Elin Broström, analytikern Fredrik Prinz Blix, analytikern Tobias Lusth samt analytikern Linda Schumacher, föredragande.

Beslutet har fattats digitalt och saknar därför underskrifter.

Ulrika Hesslow

Linda Schumacher

Beslutet publiceras i e-diariet som nås via Ei:s webbplats.

Bilagor

- 1 Ansökan om undantag från upphandling av balanskapacitet uppåt och nedåt separat i enlighet med artikel 6.9 i förordning (EU) 2019/943 om den inre marknaden för el
- 2 Så här gör du för att överklaga beslutet

Skickas till

Affärsverket Svenska kraftnät

ACER - Byrån för samarbete mellan energitillsynsmyndigheter